

7. Електронне оподаткування: сутність та перспективи застосування П.М. Мельник, А.М. Новицький, О.А. Долгих, С.П. Ріппа та ін.; за заг. ред. П. В. Мельника. – Ірпінь: НУ ДПС України, 2010. – 332 с.
8. Електронне оподаткування в загальній системі електронного урядування в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/ejournals/prtup-/20113/pdf/11namuvu.pdf>.
9. Клімушин П.С. Електронне урядування в інформаційному суспільстві: [монографія] / П.С. Клімушин, А.С. Серенок. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2010. – 312 с.
10. Колесніков Б.П. Державні механізми управління ризиками розвитку інформаційного суспільства в Україні: автореферат дис. д-ра держ.управління: спеціальність 25.00.02 «Механізми державного управління» / Б.П. Колесніков. – Донецьк, 2011. – 30 с.
11. Крушельницька Т.А. Державне управління розвитком податкової системи України в умовах інтеграції у світовий економічний простір: дис. д-ра наук з держ. управління: спеціальність 25.00.02 «Механізми державного управління» / Т.А. Крушельницька. 2013. – 441 с.
12. Новицький А.М. Правові основи формування інститутів інформаційного суспільства в Україні: теорія і практика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. юр.наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / А.М. Новицький. Національний університет ДПС України. – Ірпінь, 2012. – 40 с.
13. Новицький А.М. Правове регулювання інституціоналізації інформаційного суспільства в Україні: монографія / А.М. Новицький. – Ірпінь: НУ ДПС України, 2011. – 444 с.
14. Новицький А.М. Перспектива електронної податкової звітності: правовий аспект / А. М. Новицький // Малий і середній бізнес (право, держава, економіка). 2011. – №1-2. – С. 107-113.
15. Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи «Електронний Уряд»: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2003 р. № 208 // Офіційний вісник України від 14.03.2003. – 2003. – №9. – С. 112.
16. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 р. №2250-р [Електронний ресурс]: Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-%D1%80>.
17. Семенченко А.І. Теоретико-методологічні засади інституалізації державного управління у сфері електронного урядування / А.І. Семенченко, А.В. Журавльов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/-Semenchenko.pdf>.

***Summary.** The article presents an overview of research process electronic tax its interdependence on the development of the information society. The necessity of the study of this area, as a system component of information society of the country.*

***Key words:** information society, e-government, public administration tax, e-taxation.*

УДК 332.15:771

***Мельник М.І.,** д.е.н., с.н.сп. Інституту
регіональних досліджень НАН України*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТРОПОЛІЗАЦІЇ: ПРОСТОРОВИЙ АСПЕКТ

Розглядаються особливості метрополізації як домінантної тенденції організації економічного простору. Здійснено огляд існуючих концептуальних засад визначення регіональних метрополій та показана залежність розвитку прилеглої території від рівня розвитку головних міст-метрополісів, складності та різноманітності їх функціонального статусу.

***Ключові слова:** метрополізація, місто-метрополіс, агломерація, урбанізація, регіональна метрополія, метрополійний простір, метрополійні функції*

Постановка проблеми. Поляризований розвиток регіонів з виділенням і підтримкою мережі потужних центрів локального, регіонального та міжрегіонального рівня потребує поглибленого дослідження через підвищення ролі великих міст України як

фокусів (ядер) розвитку та організації соціально-економічного простору країни, які виступають «полюсами росту» і продукують інноваційно-інвестиційний вплив на прилеглу територію, зокрема, через наявний інтелектуальний, науковий і освітній потенціал, забезпеченість інноваційною, фінансовою, інформаційною, транспортною інфраструктурою тощо.

Процеси метрополізації пов'язані з концентрацією економічного, культурного й інформаційного потенціалу розвитку суспільства у великих містах і зонах їх впливу, реалізацією ними суспільно значимих функцій на світовому та макрорегіональному рівнях. Від вектора та рівня розвитку таких головних міст-метрополісів, складності та різноманітності їх функціонального навантаження (статусу) залежить розвиток прилеглої території, інтенсивність продукування та ретрансляції управлінських і технологічних інновацій, вищих досягнень і зразків матеріальної й духовної культури, входження регіонів країни до світового соціально-економічного простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням окремих аспектів впливу процесів метрополізації на організацію економічного простору, зокрема, демографічних, соціально-економічних та інституційних проблем розвитку регіональних метрополій та міських агломерацій займалися такі вітчизняні вчені, як: І. Бистряков, О. Денисенко, М. Дністрянський, Т. Мазур, Г. Підгрушний, З. Сіройч, Ю. Стадницький, Г. Стеблій, О. Топчієв, В. Чужиков, Л. Шевчук, С. Шульц та ін.; зарубіжні науковці: Е. Глезер, О. Дружинін, В. Змітрович, Р. Ледрі, Т. Марковський, Т. Маршал, Е. Соія, Р. Флоріда та ін. Проте, на сьогоднішній день особливо важливими залишаються питання впорядкування термінології щодо метрополізації, вивчення її ролі в організації економічного простору на глобальному, національному й регіональному рівнях, вироблення інструментарію оцінки економічних ефектів від реалізації метрополійних функцій.

Тому, метою статті є аналіз концептуальних підходів дослідження метрополізації в просторовому аспекті, зокрема, її ролі щодо соціально-економічного розвитку прилеглих територій, трансферу управлінських і технологічних інновацій.

Виклад основного матеріалу. Основна роль міст-метрополісів у формуванні поліцентричної моделі регіонального розвитку та організації економічного простору визначена в Програмі територіального розвитку Європейського Союзу, Європейській хартії міст – II: Маніфест нової урбаністики, Лейпцизької хартії збалансованого розвитку європейського міста. Основна ідея формування поліцентричної моделі регіонального розвитку полягає у використанні переваг створення метрополійних ареалів у різних регіонах країн, що дозволяє знизити негативні наслідки надлишкової концентрації ресурсів у столицях чи окремих світових містах (екологічні проблеми, надмірна соціальна поляризація і територіальна нерівність, в т.ч. щодо цін на ринку нерухомості й ін.).

Метрополізація тісно пов'язана з урбанізацією, реалізує себе в її просторовій матриці. Цим пояснюється часте отождолення метрополізації з урбанізацією та її ознаками – поляризацією й агломерацією. Зокрема, метрополізація розглядається як морфологічний різновид урбанізації та процес найвищої концентрації різних видів діяльності і населення в окремих центрах – метрополісах [1].

Проте, на думку А.Г. Дружиніна, метрополізація – це лише один з аспектів урбанізації, причому, аспект самостійний, який багато в чому виходить за рамки процесів, пов'язаних з ростом міст і міського населення. Метрополізація «географічна» – розгортається у визначеному ареалі (ареалах, регіонах), залежить від конкретної геоситуації (кількісні і якісні параметри території, особливості урбаністичного каркасу і позиціонування найважливіших центрів і т.п.), від ступеня і характеру включення території, і особливо її центрів (потенційних і фактичних метрополій), у транскордонні взаємодії, у територіальні соціально-економічні системи вищих таксономічних

рангів. Однак у ще більшій мірі процес метрополізації «економічний», який вміщує в себе політико-економічний феномен, що розвертається в географічному контексті, тобто взаємодію не стільки по «горизонталі» (територіальні відносини між локалізованими соціально-економічними феноменами), скільки по «вертикалі» (просторовий аспект економічних і соціально-політичних відносин) [2].

В основі метрополізації лежать такі інтеграційні процеси територіальної організації суспільства, як процеси розміщення (територіальне концентрування, деконцентрування, агломерування, просторова дифузія організаційних та технологічних інновацій тощо), територіальної спеціалізації (диверсифікація та тертіаризація економіки, зростання частки високотехнологічних виробництв і т.п.), територіального інтегрування (мультиплікативність та акселеративність економіки, її кластеризація та комплексоутворення) [3, С. 4-5]. Ці процеси розвиваються під впливом глобалізації, регіоналізації та територіально-соціальної нерівності, що зумовлює формування та активізацію в найбільших центрах суспільного простору особливих суспільно важливих функцій на світовому та макрорегіональному рівнях.

Тобто метрополізація – це процес підвищення концентрації соціального, культурного, економічного (в т.ч. фінансового) та інформаційно капіталу, сучасних форм економічної активності, інноваційно-креативного та управлінського потенціалу в деяких найбільших містах, що мають вигідне «вузлове» положення, яке визначається як відносинами сусідства, так і сформованою системою зв'язків.

У доповіді Тадеуша Марковського і Тадеуша Маршала «Метрополія, метрополійний простір, метрополізація: проблеми і базові поняття» [4] проаналізовані новітні особливості метрополізації в контексті сучасних процесів урбанізації, глобалізації та стрімкого технічного розвитку сучасної цивілізації.

Метрополізація розглядається як функціональне поняття (не морфологічне), як своєрідна відповідь системи розселення на явище глобалізації і представляє собою процес:

- 1) пов'язаний з формуванням просторової структури нового типу шляхом виникнення вогнищ розвитку в обраних фрагментах просторів, що отримують перевагу над іншими подібними фрагментами чи одиницями адміністративного устрою (осередками / великими містами / регіонами), які: зосереджують світовий господарський потенціал, фінансовий і науковий потенціал, потенціал влади, медіа і культурних установ; переймають головні функції в управлінні господарством в масштабі наднаціональної економіки; характеризуються великою інноваційністю і високим рівнем послуг; включені в міжнародний уклад зв'язків, співробітництва і залежностей у мережі міст-метрополій;
- 2) зміцнюючий характер і силу зв'язків між центральним осередком та оточуючим його регіоном, пов'язаний з розвитком системи синергічних функціональних впливів центрального осередку на оточуючий його простір та переносом за центральний осередок міського стилю життя зі збереженням визначальної та всебічної домінації центру;
- 3) змінюючий в користуванні простору поселень та їх просторів, що обумовлює виникнення складних поселенських структур, які мають: поліцентричний характер; нечітко окреслені межі між містом і приміською зоною; соціально-економічне зростання, що супроводжується процесами концентрації населення і акумуляції доданої цінності та суспільного потенціалу;
- 4) формуючий експансійний розвиток урбанізованого простору, який веде до експансії експорту міських рішень, продуктованих в метрополіях, на приметрополійні простори [4, с. 10-11].

Результатом метрополізації є метрополія, а результатом розвитку метрополії виступає метрополійний простір. Причому місто, яке претендує на статус «метрополії», повинне не лише бути могутнім полюсом диверсифікованої економічної активності, влади, багатства і споживання, акумулювання й перерозподілу (управління) фінансовими, торговельними, людськими та інформаційними потоками, організовувати і контролювати свій метрополійний простір, але й позиціонуватись як конкурентоспроможне економічно; володіти сучасною структурою господарства, яка зорієнтована на інновації, сферу послуг, високотехнологічний індустріальний комплекс, розвинутою інфраструктурою, стратифікованим простором; відзначатися високою інтегрованою в сучасні мережні взаємодії та інвестиційно-інноваційною абсорбційністю.

Об'єктом досліджень вчених різних галузей знань є не лише найбільші світові чи глобальні метрополії, а й «регіональні метрополії». Регіональні метрополії виступають вузлами, у яких переплітаються потоки мереж різного географічного масштабу, тобто є осередками підключення регіонів до глобальних зв'язків і процесів. Це означає, що головною функцією метрополії вважається передача імпульсів розвитку, що виникають з міжнародних зв'язків, на прилеглі території. Водночас розвиток великих міст генерує у своєму оточенні ефекти так званого «позитивного метрополійного поширення» [5], що проявляються у відповідних структурних змінах соціально-економічного характеру всього регіону, зокрема, через синергетичні ефекти діяльності потужних підприємницьких структур розташованих у великих містах та їх околицях. При цьому важливим чинником швидкого перетворення метрополісів на полюси зростання є динамізація розвитку у більш широкому регіональному оточенні. Проте досягнення ефектів метрополійного поширення (в т.ч. і щодо інновацій) у просторовому аспекті, тобто на прилеглу територію і віддалені регіони, залежить також від абсорбційної здатності їх економік.

В результаті розвитку метрополії формується метрополійний ареал, відмінністю якого від агломерації є те, що до його складу входить приміська зона, яка тісно пов'язана з центральним містом трудовими міграціями незалежно від того, зливаються населені пункти приміської території з центральним містом, чи ні. Кожний метрополійний ареал є агломерацією або групою міст, однак не кожна агломерація має передумови, щоб отримати статус метрополійного ареалу, оскільки основним критерієм є певний ранг групи розселення внаслідок накопичення нею різноманітних міжнародних функцій [6].

Спосіб делімітації метрополійних територій (ареалів) відрізняється у різних країнах, що унеможливає коректні міжнародні порівняння. Адже, ідентифікація і делімітація регіональних метрополій повинна здійснюватись з урахуванням національної специфіки (історичні, культурні, архітектурно-урбаністичні передумови тощо), цілей дослідження та концентрації метрополійних функцій.

Наприклад, зважаючи на польський досвід, міста з метрополійними функціями повинні відповідати наступним критеріям [4, с. 12]: чисельність населення 0,5-1,0 млн. мешканців; володіти значним економічним потенціалом та розвиненим сектором послуг вищого порядку; відзначатися великим інноваційним потенціалом (в т.ч. щодо наукових досліджень); виконувати метрополійні функції високого ієрархічного порядку на національному рівні; відігравати роль вузлів в системі (мережі) комунікаційних, організаційних та інформаційних зв'язків і мати високу доступність в різних просторових масштабах, в т.ч. у міжнародному; стимулювати розвиток мережевої моделі економіки та управління. Наприклад, крім Варшави інші головні міста Польщі (Бялосток, Бидгощ, Гданьськ, Катовіце, Краків, Люблін, Лодзь, Познань, Жешув, Щецин, Вроцлав) мають характер не глобальних, а державних (регіональних) метрополій.

Метрополійні функції сучасного великого міста генеруються наявністю: представництв і підприємств транснаціональних фірм; транснаціональних фінансових та кредитних установ; зручних транспортних зв'язків національного і міжнародного рівня; установ та закладів обслуговування вищого рівня (готелів, закладів громадського харчування і відпочинку); вищих навчальних закладів (університетів), науково-дослідних інститутів та технологічних центрів; значних і відомих культурних установ (музеїв, театрів, симфонічних оркестрів), культурних заходів національного і міжнародного рівня; специфічних «духу місця», «краси місця», обумовлених просторовим характером [7]. При цьому, метрополійними функціями міст є ті, які мають надрегіональний характер і виконуються за участі установ найвищого ієрархічного порядку.

Висновки. Саме інтенсифікація та концентрація суспільно-економічних взаємовідносин, кількість і якість «споживання» міського простору в ареалах метрополізації (ресурсних, естетичних, креативних, інноваційних, рекреаційних і ін. можливостей) в руслі постіндустріальної просторової трансформації, значимість та дифузія рішень управлінського характеру, функціональний радіус їх (масштаб) впливу слугують критеріями, що детермінують наявність (відсутність) метрополійної функції певних просторових форм організації суспільства.

В поляризованому і рентоорієнтованому просторі України дослідження проблематики метрополізації в перспективі повинні концентруватися навколо таких питань, як:

- впорядкованість термінології щодо регіональних метрополій, метрополійних просторів (ареалів, субрегіонів), їх ідентифікація та делімітація; дослідження економічних аспектів впливу метрополійних процесів на просторовий розвиток;
- класифікація міст-метрополій та розробка методичних підходів до вивчення проблем інтеграції економічного і суспільного розвитку між метрополією та її простором;
- систематизація метрополійних функцій та розробка методичного інструментарію оцінки економічних ефектів від їх реалізації;
- вивчення інституційних, економічних, суспільно-політичних передумов і ресурсів підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості метрополій; визначення ролі метрополій як полюсів зростання на глобальному, національному й регіональному рівнях;
- розробка системи управління економічними відносинами на засадах збалансованості цілей розвитку метрополійного центру і прилеглих територій в системі центр-периферії взаємодії; вироблення національної метрополійної політики, шляхів удосконалення адміністративно-територіального устрою в метрополійних просторах тощо.

В умовах соціально-економічних контрастів між метрополійним центром і територією, що тяжіє до нього (умовно периферією), які є фактично індикаторами метрополізації, при обґрунтуванні збалансованої політики просторового розвитку слід зважати на те, що поряд з територіальним поширенням генерованих метрополією позитивних соціально-економічних ефектів відбуваються також процеси нового функціонального наповнення провідних регіональних метрополій, їх просторової експансії, а тому можливого поглиблення територіальних соціально-економічних диспропорцій.

Список використаних джерел

1. Словник з регіональної політики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eru.org.ua/index.php?page=883>.
2. Дружинин А.Г. Метрополизация как доминантная тенденция территориальной организации общества в постсоветский период: универсальные проявления и южно-российская специфика /

- А.Г. Дружинин // Географический вестник [Научный журнал Пермского ун-та]. – 2009. – № 3 (11). – [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.geo-vestnik.psu.ru>.
3. Денисенко О.О. Процеси метрополізації та перспективи їх розвитку в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук: спец. 11.00.02 «Економічна та соціальна географія» / О. О. Денисенко. – Київ, 2010. – 24 с.
 4. Markowski T. Metropolie, obszary metropolitalne, metropolizacja: Problemy i pojęcia podstawowe / T. Markowski, T. Marszał. – Warszawa: Polska Akademia Nauk. Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, 2006. – 25 s.
 5. Domański B. Rozwój polskich metropolii a regiony peryferyjne – bezpowrotna separacja czy współzależność rozwoju? / B. Domański // Studia KPZK PAN. – 2008. – Z. 120. – S. 135–143.
 6. Мазур Т. Еволюція змісту термінів метрополізація, метрополія, метрополійний ареал, метрополійний простір у контексті урбанізаційних процесів XX – початку XXI століть / Т. Мазур, Є. Король. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/6969/1/07.pdf>.
 7. Marszał T. Someremarkson metropolitan development/ StudiaRegionalia. Volume 14. Urban and regional development – concepts and experiences. Warszawa, 2004. – S. 129-131.

Summary. *Metropolitan features as the dominant trend of economic space are considered. Review of existing conceptual bases determination of regional metropolises and dependence of the surrounding area from the level of the major metropolitan cities, the complexity and diversity of their functional status is shown.*

Key words: *metropolisation, city-metropolis, metropolitan area, urbanization, regional metropolis, metropolitan space, metropolitan function.*

УДК 331.101.262

Мойсеєнко І.П., д.е.н., професор Львівського державного університету внутрішніх справ

ПРІОРИТЕТИ СТАЛОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Представлено основи формування моделі інноваційного розвитку з врахування принципів економічної безпеки, сталого розвитку та соціальних пріоритетів економічної політики. Сформульовано показники та типологію факторів формування можливостей інноваційного розвитку. Обґрунтовано, що стратегічні пріоритети інноваційного сталого розвитку повинні знайти відображення в механізмах економічної та фінансової політики реалізації стратегії економічної безпеки.

Ключові слова: *інноваційний розвиток, сталий розвиток, економічна безпека, чинники та пріоритети інноваційного розвитку.*

Вступ. Суть соціально-економічної трансформації у загальному вигляді зводиться до зміни існуючого економічного порядку економічної системи, забезпечення поступового сталого розвитку. З огляду на це при виборі економічної стратегії країна визначає свій особливий шлях поєднання інтересів економічної безпеки із досягненням економічного зростання та розвитку.

Загалом стратегії економічної трансформації, реалізовані різними країнами, можна умовно розділити на три великі групи: модель трансформації країни, що розвивається; модель економічної реконструкції; модель системних перетворень. У процесі вибору моделі економічної трансформації необхідно детально проаналізувати стан економіки країни. Ці умови неоднакові в різних країнах і значною мірою визначають стратегічний напрям перетворень, накладаючи певні межі на використання досвіду інших країн. Через те кожна країна виробляє та реалізує свою власну економічну стратегію (політику), в якій комбінуються елементи різних підходів до безпеки та економічного зростання.